

Nr 11.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om undanröjande av vissa tekniska hinder för utövande av rösträtt vid allmänna val.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 193 i första kammaren av herr *Lindblom* och nr 233 i andra kammaren av fröken *Vinge* och herr *Larsson* i Stockholm, dels ock de likalydande motionerna nr 74 i första kammaren av herr *Andersson*, *Axel*, och nr 87 i andra kammaren av herr *Löfroth*.

I motionerna I: 193 och II: 233 hemställas, »att riksdagen ville besluta

dels hemställa till Kungl. Maj:t

att tillfälliga postanstalter för röstning på valdagen inrättas vid ett ökat antal sjukvårdsanstalter,

att röstmottagning anordnas i ökad utsträckning på utländska orter samt

att klara och enhetliga bestämmelser utfärdas rörande de fall då röstning å valdagen må kunna tillåtas på postanstalt inom hemkommun,

dels införa sådana ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen, att

A. den nomadiserande lappbefolkningen i likhet med vissa andra yrkesgrupper erhåller rätt att före valdagen rösta å postanstalt,

B. beteckning för valkrets må kunna anbringas nederst å valsedel,

C. utfärdande av röstlängdsutdrag i landskommun i vissa fall må kunna anförtros annan person än valnämndens ordförande.»

I motionerna I: 74 och II: 87 hemställas, »att riksdagen med ändring av gällande kommunal vallag och lag om val av riksdagsmän måtte besluta, att de röstberättigade samerna tillerkännes samma rätt vid röstning som nu tillerkännes vissa i lagen uppräknade yrkesgrupper».

Beträffande motiveringen för de i förevarande motioner framställda förslagen får utskottet hänvisa till samma motioner.

Inledning.

I 70 § 1 mom. lagen om val till riksdagen föreskrives, att den som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid

valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, å valdagen må avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å fast postanstalt; den som vårdas å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valsedel, som nyss sagts, ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är uppförd i röstlängden. Vidare stadgas i 70 § 2 mom., att om med skäl kan antagas, att röstberättigad å valdagen kommer att vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å faryg eller personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, sådan röstberättigad före valdagen må avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, inom riket å fast postanstalt samt utom riket å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

Enligt 71 § 1 mom. berörda lag skall väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, innehava för sådant ändamål utfärdad utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den länsstyrelse, som skall verkställa röstsammanräkningen för den valkrets väljaren tillhör. Röstlängdsutdrag skall jämlikt 71 § 2 mom. jämförd med 90 § utfärdas på landet av valnämndens ordförande samt i stad av den magistraten eller, där sådan ej finnes, valnämnden för staden därtill förordnar.

Bestämmelser motsvarande de ovan återgivna återfinnas i 31, 35, 36 och 63 §§ kommunala vallagen.

Röstavlänning å »annan ort».

Med anledning av förslaget i motionerna I: 193 och II: 233 »att klara och enhetliga» bestämmelser måtte utfärdas rörande de fall, då röstning å valdagen skall vara tillåten på postanstalt inom hemkommunen, vill utskottet till en början erinra om, att i den utredning (SOU 1941: 28), som föregick 1942 års ändring av den kommunala vallagen, varigenom möjlighet till röstning å postanstalt infördes, föreslogs införandet av en bestämmelse om att sådan röstning skulle kunna äga rum »utom det valdistrikt», där den röstberättigade vore uppförd i röstlängden även om anstalten låg i annan del av ifrågavarande persons hemort. Förslaget motiverades med att uttrycket »vistelse å annan ort» kunde giva anledning till tveksamhet, huruvida därmed avsågs vistelse utom staden eller endast utom det valdistrikt, som den röstberättigade tillhörde. Förevarande bestämmelse fick emellertid icke den utformningen, som föreslagits av de sakkunniga, utan erhöi den lydelse, som inledningsvis angivits. Till stöd härför hade föredragande departementschefen anført i den till grund för ändringarna i kommunala vallagen liggande propositionen (nr 98) till 1942 års riksdag, att röstning å postanstalt å valdagen icke borde tillåtas för annan än den, som på grund av vistelse å annan ort vore förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det val-

distrikt, där han vore uppförd i röstlängden. Den som vore uppförd i röstlängd inom en ort, som omfattade flera valdistrikt, borde sålunda icke äga rätt att å valdagen rösta å postanstalt å samma ort, därvid departementschefen med ort avsåge »stad, köping, municipalsamhälle eller annat ur bebyggelsesynpunkt liknande samhälle». Syftet med bestämmelsen i förevarande moment vore ju, framhöll departementschefen, att den, som vistades å annan ort än den, där han vore upptagen i röstlängden, och på grund därav vore förhindrad att där avlämna sin valsedel, ändock skulle beredas möjlighet att utöva sin rösträtt. Sådant hinder kunde ej anses föreligga, om väljaren vistas å samma ort, där vallokalen vore belägen, ej ens för det fall att denna ort vore en större stad med vidsträckt bebyggelse. Departementschefens förslag i denna del föranledde ingen erinran från riksdagens sida.

År 1944 infördes motsvarande regler för andrakammarvalen.

I en bilaga till ett av generalpoststyrelsen utfärdat postreglemente ha bestämmelser upptagits om röstning på postanstalt. De inledningsvis berörda stadgandena i 70 § 1 mom. lagen om val till riksdagen och 35 § 1 mom. kommunala vallagen återgivnas där på följande sätt: »Den som på grund av vistelse på annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valföretagning i hemorten, har rätt att på vissa i det följande angivna villkor i stället på valdagen avlämna sin valsedel på postanstalt, dock icke på postanstalt på samma ort som eller inom det valdistrikt, där väljaren är röstberättigad». Förevarande bestämmelser ha enligt vad utskottet inhämtat, av de postala myndigheterna, såvitt rör landskommuner, så tillämpats, att med ort förstås samhälle med tätare bebyggelse jämte landsbygden närmast däromkring.

I en motion II: 161 av fröken Vinge vid föregående års riksdag ifrågasattes bl. a. en viss uppmjukning av reglerna om rätt att rösta på postanstalt. Konstitutionsutskottet framhöll i anledning härav i sitt avstyrkande, av riksdagen godkända utlåtande nr 22, att genom den tolkning postverket givit åt reglerna om röstning på postanstalt, hade väljare inom vidsträckta landskommuner haft möjlighet att rösta å postanstalt under förutsättning att postanstalten icke vore belägen vare sig inom det valdistrikt eller inom det tätortsområde, som väljaren enligt röstlängden tillhört. Enligt utskottets mening hade genom denna tolkning hänsyn tagits till avlägset boende väljares intresse i den utsträckning, som för det dåvarande kunde bedömas lämplig.

Under hänvisning till vad i det föregående anförts får utskottet avstyrka bifall till motionerna I: 193 och II: 233 i förevarande del.

Röstavlämning å sjukvårdsinrättning.

För att vidga möjligheten för sjuka att utöva rösträtt beslöts år 1948 dels att vid vissa allmänna val tillfälliga postanstalter i administrativ ordning skulle inrättas vid vissa sjukvårdsanstalter, dels ock att den som vårdades på sjukvårdsanstalt, där postanstalt funnes inrättad, skulle tillförsäkras rätt att rösta å denna utan hinder av att sjukvårdsanstalten vore belägen å

den ort, där han vore uppförd i röstlängden. I enlighet med de av riksdagen godkända riktlinjerna för ifrågavarande reform borde tillfälliga postanstalter efter Kungl. Maj:ts bestämmande till en början å valdagen inrättas endast vid sjukvårdsanstalter, där ett större antal röstberättigade vårdades för att, sedan erfarenhet av metoden vunnits, eventuellt kunna inrättas vid ett större antal sjukvårdsanstalter. Enligt vad utskottet inhämtat voro vid 1948 års andrakammarval tillfälliga postanstalter inrättade å sjukvårdsinrättningar ungefärligen i den utsträckning, som nyss angivits.

I den redan omnämnda motionen II: 161 vid föregående års riksdag framställdes bl. a. önskemål om utökning av antalet tillfälliga postanstalter för röstavlämning å sjukvårdsinrättningar. Efter att ha erinrat om de angivna riktlinjerna för ifrågavarande reforms tillämpning framhöll konstitutionsutskottet i sitt utlåtande över motionen, att det kunde förväntas att Kungl. Maj:t toge under övervägande, huruvida tillfälliga postanstalter av nu avsett slag borde inrättas i ökad utsträckning.

Mot bakgrunden av vad sålunda förekommit i ämnet får utskottet, som förutsätter, att Kungl. Maj:t utan särskild framställning från riksdagens sida tar under omprövning frågan om lämpligheten att utöka antalet tillfälliga postanstalter för röstavlämning å sjukvårdsinrättningar, avstyrka bifall till vad i motionerna I: 193 och II: 233 hemställts i förevarande del.

Röstavlämning för nomadiserande lappar.

Vid föregående års riksdag förordades i motionen II: 161 bl. a. undersökning av frågan, huruvida icke någon särskild form av röstupptagning kunde äga rum bland lapparna. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt i anledning härav avgivna yttrande i ämnet att realiserande av motionärens tanke skulle stöta på alltför stora tekniska svårigheter för att då kunna förordas.

I samtliga nu till behandling föreliggande motioner har föreslagits, att den nomadiserande lappbefolkningen skall erhålla rätt att före valdagen rösta å postanstalt i likhet med vissa yrkesgrupper. Med anledning härav vill utskottet först erinra om att i förarbetena till ifrågavarande regler om rätt att rösta före valdagen uttalades att företräde borde givas åt den avfattning av bestämmelserna, att det vore möjligt att i lagtext precisera den kategori väljare, som finge rösta före valdagen. Frågan om att vidga denna rätt till att omfatta även telegrafverkets personal behandlades redan av 1944 års vallagssakkunniga (SOU 1945: 64). Efter att ha framhållit att denna personal endast i undantagsfall vore förhindrad att rösta å valdagen hade de sakkunniga förklarat, att särskilt med hänsyn till möjligheten att rösta å postanstalt syntes någon utvidgning av ifrågavarande yrkesgrupper icke böra ske. Även personer tillhörande andra yrkesgrupper kunde understundom anses vara till följd av tjänstens utövning förhindrade att rösta å valdagen. Att utvidga kretsen av personer, som hade rätt att rösta före valdagen, utöver de fall, där synnerliga skäl därtill förelåge, syntes de sakkunniga olämpligt även med hänsyn därtill att valdagen därigenom skulle

kunna berövas sin speciella karaktär och intresset för valet minskas. Röstning borde givetvis som regel äga rum å valdagen, och undantag härifrån borde medgivnas endast där verkligt hinder föreläge att utöva rösträtten å nämnda dag.

Under hänvisning till det anförda samt med hänsyn till svårigheten att klart avgränsa den kategori lappar varom i motionen är fråga — uttrycket nomadiserande lapp har ingen enhetlig innebörd i skilda författningar — får utskottet avstyrka bifall dels till motionerna I: 193 och II: 233 dels ock till motionerna I: 74 och II: 87 i förevarande del.

Röstavlämning utom riket.

Enligt vad utskottet inhämtat hade vid 1948 års andrakammarval röstmottagning anordnats vid alla beskickningar och lönade konsulat. Härutöver hade röstmottagning anordnats vid vissa andra konsulat, där möjlighet förelegat att erhålla svenskspråkig tjänsteman vid valförrättningen och där det med hänsyn till det sannolika antalet röstande så funnits lämpligt. Svårigheten att i tillräckligt god tid få fram valsedlarna till överståthållarämbetet hade även måst beaktas.

I motionen II: 161 vid 1949 års riksdag framställdes bl. a. önskemål om utökning av antalet ställen, där röster kunna avlämnas. Konstitutionsutskottet framhöll i sitt avstyrkande yttrande över motionen, att genom de av Kungl. Maj:t i förevarande avseende utfärdade bestämmelserna hade utlandssvenskarnas möjligheter att utöva rösträtt blivit tillgodosedda i den utsträckning som för det dåvarande kunde anses genomförbar och lämplig; i den mån behov av ytterligare röstavlämningsställen förefunnnes, torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t skulle komma att tillgodose dessa, när så ansåges möjligt.

Utskottet, som förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst på förevarande spörsmål, finner under hänvisning till vad i det föregående anförts icke skäl föreligga för riksdagen att avlåta någon framställning till Kungl. Maj:t i ämnet i anledning av vad i motionerna I: 193 och II: 233 föreslagits i förevarande del.

Utfärdande av röstlängdsutdrag.

Med anledning av förslaget i motionerna I: 193 och II: 233 om att utfärdande av röstlängdsutdrag i landskommun i vissa fall må kunna anförtros annan person än valnämndens ordförande får utskottet erinra om att samma yrkande föregående år framfördes i motionen II: 159 av fröken Vinge. Konstitutionsutskottet framhöll då i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 17) bland annat, att vid den översyn av gällande bestämmelser angående folkbokföringsväsendet, som 1949 års folkbokföringssakkunniga fått i uppdrag att verkställa, skulle jämväl spörsmålet om medborgarkortens och

främlingskortens utformning och användningsområde upptagas till förnyat övervägande. Det kunde alltså förväntas att de sakkunniga skulle komma att utreda frågan om lämpligheten av att ersätta bestämmelsen om avlämnande av röstlängdsutdrag med föreskrift om företeende av medborgarkort. Vid sådant förhållande funnes, enligt utskottets mening, ej anledning att för det dåvarande till närmare omprövning upptaga den i motionen väckta frågan.

Enligt vad utskottet inhämtat har emellertid 1949 års folkbokföringssakkunniga i skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1949 hemställt om förlängning av den tid, inom vilken medborgarkort enligt meddelade bestämmelser skulle vara utfärdade, förslagsvis till den 1 juli 1951; i skrivelsen förutsågs dock möjligheten att ytterligare uppskov kunde visa sig erforderligt. Sedermera ha de sakkunniga i skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 december 1949 anmält, att de funnit sig böra till förnyat övervägande upptaga frågan om medborgarkort och främlingskort i hela dess vidd.

Från denna utgångspunkt anser utskottet det motiverat, att den i motionerna I: 193 och II: 233 väckta frågan upptages till förnyad prövning. De skäl, som i motionerna anförts för en sådan ändring av vallagarna, att i landskommun utfärdande av röstlängdsutdrag skall kunna uppdragas åt ytterligare en person, finner utskottet bärande. Utskottet förordar därför att på landet jämte valnämndens ordförande den av länsstyrelsen utsedde suppleanten för denne skall kunna utfärda röstlängdsutdrag. Denne bör härvid ha tillgång till avskrift av röstlängden, varom beslut kan fattas i administrativ ordning. Någon motsvarande ändring för städernas del finner utskottet obehövt, då redan nu gällande bestämmelse i ämnet i praxis ej anses utgöra hinder för magistraten resp. valnämnden för staden att förordna en eller flera personer att där utfärda röstlängdsutdrag.

Valsedlarnas innehåll.

Gemensamt för andrakammarval och kommunalval gäller, att valsedlarna skola vara omärkta, samt att valsedel, å vilken finnes något kännetecken, som uppenbarligen blivit med avsikt där anbragt, är ogill. Härav följer att valkretsens eller motsvarande namn icke får anbringas å valsedel. Vidare kunna enligt riksdagsordningen till ledamöter i andra kammaren endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen; på motsvarande sätt gäller enligt kommunallagarna att valbar till stadsfullmäktig, kommunalfullmäktig, kyrkofullmäktig eller landstingsman är endast den, som är boende inom staden, kommunen, församlingen eller landstingsområdet. Av de i det föregående återgivna bestämmelserna följer att om en väljare av förbiseende avlämnat en valsedel, som är avsedd, vid andrakammarval för valet inom annan valkrets och vid kommunalval för valet inom annan stad, landskommun, församling etc. än den som väljaren tillhör, sedeln är ogill.

Enligt motionen II: 161 vid föregående års riksdag borde, för undvikande av kassation av valsedlar av nyss nämnda anledning, övervägas, huruvida icke i vallagen kunde införas en bestämmelse, enligt vilken valseedel nederst skulle upptaga valkretsens namn. Konstitutionsutskottet framhöll med anledning härav, att en bestämmelse, därest sådan eventuellt behövdes, om upptagande å valsedlar av valkretsens namn i vart fall icke borde göras obligatorisk utan allenast fakultativ för att icke skapa en ytterligare kassationsanledning. Utskottet kunde emellertid icke finna, att en regel härom motsvarades av något praktiskt behov.

Under hänvisning till den av utskottet så sent som föregående år uttalade meningen i förvarande spörsmål, vilken utskottet alltjämt vidhåller, får utskottet avstyrka bifall till motionerna I: 193 och II: 233 i denna del.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen i anledning av motionerna I: 193 och II: 233 för sin del måtte antaga följande

1) Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 71 § 2 mom. lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

71 §.

2. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande och i stad av den magistraten därtill förordnar samt tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 73 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Sådant utdrag — — — före valdagen.

Den som — — — nämnda ort.

Där så — — — till sökanden.

71 §.

2. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande *eller dennes suppleant* och i stad av den magistraten därtill förordnar samt tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 73 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Sådant utdrag — — — före valdagen.

Den som — — — nämnda ort.

Där så — — — till sökanden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

2) **Förslag**

till

Lag

angående ändrad lydelse av 36 § 2 mom. kommunala vallagen den
6 juni 1930 (nr 253).

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

36 §.

2 mom. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande och i stad av den magistraten därtill förordnar samt tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 38 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Sådant utdrag — — — före valdagen.

Den som — — — nämnda ort.

Där så — — — till sökanden.

36 §.

2 mom. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande *eller dennes suppleant* och i stad av den magistraten därtill förordnar samt tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 38 §. Formulär till utdrag fastställs av Konungen.

Sådant utdrag — — — före valdagen.

Den som — — — nämnda ort.

Där så — — — till sökanden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950.

- B) att 1) motionerna I: 193 och II: 233, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt, samt
2) motionerna I: 74 och II: 87
ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 mars 1950.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Jones Erik Andersson, Elmgren*, Herlitz, Hällgren*, Gustav Emil Andersson, Sandberg*, Weiland* och Damström; samt

från andra kammaren: herrar Hallén, von Friesen*, Fast*, Norén, Spångberg, Olsson i Mora**, Larsson i Julita*, Hansson i Skediga, Löfroth och Braconier*.

* Ej närvarande vid justeringen.

** Deltog endast i behandlingen av frågorna om röstavlämnning för nomadiserande lappar, utfärdande av röstlängdsutdrag och valsedlarnas innehåll samt var ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Löfroth* och *Braconier*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte tillstyrka motionerna I: 74 och II: 87.
